

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / R. ter Beek

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 209

R. ter Beek

Ommeekeer
of oponthoud?

MEDITATIEF 212

J.M.A. Groeneveld

Een eeuwig huis

WANDELEN MET GOD 214

J.T. Oldenhuis

Beleefd, waarom?

ACHTERGRONDEN 216

E.A. de Boer

Vasten vandaag

SAMENLEVING 219

J. Lenting

Dáág weekend

ZENDING 221

C.J. Haak

Tien dagen Bénin

*en verder...*Boekbespreking
Meegelezen / Uit de kerken

OMMEKEER OF OPONTHOUD?

Grand Rapids, juni 1994. De vergadering wordt 's morgens geopend. Terwijl de synodeleden bijbellezen, zingen en bidden, staat er een lange rij in het zwart geklede vrouwen op de publieke tribune. Hun monden zijn dichtgeplakt met tape. De synode wordt om twaalf uur geschorst voor de middagpauze. De afgevaardigden rijzen op en schuifelen tussen de tafeltjes en stoelen door naar buiten. Ze stuiten op tegenliggers. Vrouwen met op hun borst een witte vogel en een geel lint komen de zaal binnen. Ze gaan zitten op de stoelen van de broeders, in de zaal, achter de moderamentafel. Ze hebben hun kerkboek open en zingen psalmen en gezangen. Negentig minuten lang. Tweehonderd vrouwen klagen over de synode. Ze protesteren.

Waarom deze demonstratie? 'Alle belijdende leden van de kerk, die beantwoorden aan de bijbelse vereisten, zijn verkiesbaar voor de ambten van dienaar des Woods,

ouderling, diaken en evangelist.' Dat moest volgens de synode 1993 van de Noordamerikaanse Christan Reformed Church met ingang, van 1994 de redactie worden van

artikel 3 van de kerkorde. Maar de synode van 1994 (de Christian Reformed Church houdt elke zomer een generale synode) besloot met 95 tegen 89 stemmen dat de oude redactie gehandhaafd moest blijven: 'alle *mannelijke* belijdende leden...' Daarmee accepteerde ze het voorstel van 14 leden van het **deputaatschap** dat de synode in deze zaak van advies moest dienen en verwierp ze het **minderheidsvoorstel** van de overige 5 leden. Dat was gisteren. Daarover beklagen zich de vrouwen met de witte vogel en het gele lint.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUWNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Slinger

De besluitvorming in deze zaak heeft iets van een slinger. In de zomer van 1990 besluit de synode dat met ingang van 1992 vrouwen kunnen worden toegelaten tot alle ambten. Maar op de synode van 1992 wordt besloten dat dit besluit niet in werking zal treden. Wel worden de kerken opgeroepen gebruik te maken van de gaven van vrouwen door ze, onder leiding van de ouderlingen, in te schakelen bij het onderricht, bij de uitleg van de Bijbel en bij het pastorale werk. Zomer 1993 spreekt de synode uit dat vrouwen met ingang van 1994 mogen worden bevestigd in alle ambten.

Dit jaar besloot de synode dus te blijven bij de oude bewoordingen van de Kerkorde. Ze deed dit weloverwogen. In de gronden bij het besluit wordt eerst bestreden dat de teksten waarop de synode van 1993 zich heeft beroepen (Gen. 1 : 26-28; Hand. 2 : 17-18; Gal. 3 : 28), aangeven dat vrouwen ook ambtsdrager kunnen worden. Als tweede grond wordt aangevoerd dat 'het duidelijke onderwijs van de Schrift verbiedt dat vrouwen de ambten van dienaar des Woords, ouderling en evangelist bekleden', met verwijzing naar 1 Timoteus 2 : 11-3 : 15 (geen vrouwen) en 1 Korintiërs 11 : 2-16 en 14 : 33-35 (wel mannen). In de derde grond wordt gesteld dat dit in overeenstemming is met de doorgaande leer van de Schrift. Verder wordt een beroep gedaan op de kerkgeschiedenis, op uitspraken van de Gereformeerde Oecumenische Synode en de Noordamerikaanse Presbyteriaanse en Gereformeerde Raad, op de kerkorde.

Andere uitspraken

Geen onbezonnen uitspraak, maar goed onderbouwd. Dezelfde synode deed ook andere uitspraken. Ze handhaafde de bovengenoemde oproep van 1992 om de gaven van vrouwen in het kerkelijk leven in te

schakelen. Daar is wel over gesproken. De ene afgevaardigde zei: in 1992 bouwden we een garage; in 1993 verbouwden we de garage tot een huis; in 1994 brandde het huis af – dus hebben we ook geen garage meer. De andere afgevaardigde sprak (en hij kreeg gelijk): het kan zijn dat we in 1992 een garage hebben gebouwd, maar we hebben die in 1993 beslist niet omgebouwd tot een huis, nee – we besloten dat we de garage wilden verbouwen tot een garage, maar we moesten eerst nog toestemming vragen van de welstandscommissie. De garage bleef staan. De oproep werd gehandhaafd. In feite betekent dit, dat vrouwen ambtsdragerswerk mogen blijven doen zonder daartoe in een ambt bevestigd te zijn. Daarbij ontstond discussie over wat in die oproep nu eigenlijk 'uitleg' (*ex-pound*) van de Bijbel betekent. De synode stelde een **studiedeputaatschap** in om dat uit te zoeken. Een ander studiedeputaatschap moet kijken naar het gebruik van 'vrouwelijke taal' (*feminine language*) bij de aanspraak van God.

Wel drong de synode er bij de kerken die vrouwen hadden aangesteld als ouderling, evangelist of predikant, op aan deze vrouwen van hun ambt te ontheffen per 1 juni 1995 en geen zusters meer te bevestigen in genoemde ambten. De uitdrukking 'er op aandringen' (*urge*) kreeg na enig debat de voorkeur boven 'de opdracht geven, gelasten' (*instruct*).

Keerpunt?

Wie zich realiseert dat inmiddels bijna 20.000 kerkleden de Christian Reformed Church hebben verlaten, voornamelijk vanwege het besluit om vrouwen toe te laten tot de ambten van ouderling en predikant, begrijpt dat het synodebesluit om de oude kerkordetekst te handhaven insloeg als een bom. Dit zag eruit als een omslag in het beleid van de kerk. Moeten de afgescheidenen weer terugkomen? Kwam hun afscheiding te vroeg?

The Christian Reformed Church: 300.000 leden;
The Orthodox Reformed Churches (afgescheiden begin jaren '80): 1.200 leden;
The Independent Reformed Churches (afscheidings sinds 1991): 11.000 leden;
The Christian Presbyterian Church (Koreanen, afscheiding o.l.v. dr. Kim in 1992): 6.000 leden.

Ook de Protestant Reformed Church (de 'Hoekzema-kerken') heeft er leden bij gekregen vanwege de moeiten in de Christian Reformed Church. Voor het eerst sinds 1953 (toen 3.600 van de 6.000 leden een afzonderlijke Synod vormden, die zich in 1959 bij de Christian Reformed Church voegde) tellen ze weer meer dan 6.000 leden.

Het antwoord op die vraag hangt af van het antwoord op een andere vraag: betekent dit besluit werkelijk een omslag in het denken, een koerswijziging, of is het alleen maar een oponthoud op de ingeslagen weg? Het is beslist naïef te denken, dat de zaak van de vrouw in het ambt nu definitief is beslist in de Christian Reformed Church. Immers:

Er was een meerderheid van maar zes stemmen. Drie stemmen anders had een totaal ander beleid opgeleverd.

2. Het meerderheidsvoorstel het minderheidsvoorstel sluiten elkaar uit. Er is geen tussenweg. Dit besluit is duidelijk, maar de verdeeldheid is er niet mee opgelost.
3. Er zijn al eerder duidelijke uit-

spraken gedaan over 'de vrouw in het ambt' (1975, 1984) met dezelfde strekking. Maar die uitspraken zijn later eenvoudigweg opzij gezet.

4. Hoe duidelijk is deze uitspraak eigenlijk, als dezelfde synode de oproep handhaaft vrouwen het werk van ambtsdragers te laten doen? Is er een standpunt gekozen tegen het feminisme als de synode de mogelijkheid van 'vrouwelijk taalgebruik' tegenover God in studie neemt?
5. Wat zal de officiële houding zijn tegenover kerken en classes die zich niet aan de synode-uitspraak zullen houden? Een krachtig optreden is niet te verwachten.
6. Voorstanders van vrouwelijke predikanten en ouderlingen kondigden direct na de synode al aan te willen bereiken dat een volgende synode uitspreekt dat individuele kerken zelf mogen uitmaken wat ze zullen doen. Een maand na de synode ging de classis Grand Rapids Oost er 'in principe' mee akkoord, dat lidkerken de vrijheid hebben zich al dan niet te houden aan het besluit van de synode.
7. De zaak van 'de vrouw in het ambt' is niet de crisis in de Christian Reformed Church. Het is een symptoom van een diepere crisis: de ondermijning van het Schriftgezag. Deze crisis is op meer punten tot uiting gekomen: de ruimte voor de evolutieer, de visie op Genesis 1-11, de houding tegenover homoseksualiteit.

Hooguit oponthoud

Kortom: de Christian Reformed Church in Noord-Amerika nam een opmerkelijk besluit, maar er is geen aanleiding om te spreken over een ommekeer. Dan zou er meer moeten gebeuren, schrijft ds. Tui-

ninga. Dan moet er over heel de linie grote schoonmaak worden gehouden: in het evangelisatiewerk, in het officiële publikatiebeleid, op Calvin College en Seminary. God kan zo'n verandering geven, maar dat gaat niet zonder berouw over de zonde en verlangen tot verandering. En die zijn er niet. Er is geen sprake van ommekeer, hooguit een oponthoud. De 'afscheidings' gingen ook na juni door. In de staat Iowa ontstonden onafhankelijke kerken in Sanbom (25 september) en Orange City (9 oktober).

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het juli-nummer van *Christian Renewal* (Vol. 12, nr. 19), dat voor een groot deel gewijd was aan de synode. Het genoemde artikel van ds. Jelle Tuininga heet 'Weigh the Evidence before declaring the Patient fit' en verscheen in *Christian Renewal* van 5 september (Vol. 13, nr. 1).

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

*Uw huis en uw koningschap zullen
voor immer bestendig zijn voor uw
aangezicht, uw troon zal vast staan
voor altijd.*

2 Samuël 7 : 16

David had Jeruzalem ingenomen en deze stad tot zijn residentie gemaakt: de Stad van David. Hij had het ook als zijn roeping gezien de ark te brengen naar de Stad van David.

De troon van de HERE stond nu daar waar ook de troon van Israëls koning stond.

Maar wat is een troon zonder pa-
leis?

David op zijn troon in een prachtig paleis. De troon van Israëls God in een tent. Dat kan niet!

Daarom komt David met het plan om voor de HERE een huis, een tempel te bouwen.

Echter: *'In die nacht kwam het woord des HEREN tot Nathan: Ga, spreek tot mijn knecht, tot David: Zo zegt de HERE: zoudt gij voor Mij een huis bouwen om in te wonen?'* (vs. 4v.).

Deze vraag een beetje spottend: David, wil *jij* voor *Mij* een huis bouwen?

David vindt dat het zó niet **kan**: hij in een schitterend paleis, de ark onder een armoedig tentkleed. En dan geeft de HERE aan dat het best zo **kan**, dat Hij geen huis **nodig** heeft. In het verleden kon Hij immers ook zonder?

Nog nooit heeft Hij in een huis gewoond, Hij trok altijd maar rond in een tent of tabernakel – en toch wás Hij er!

Andere volken mogen menen dat
de godheid zo'n huis nodig heeft,
zij mogen zich verbeelden hun go-

den een handje te kunnen helpen, in de waan leven dat hun goden toch eigenlijk wel zoiets als 'dank je wel' zouden moeten zeggen tot de vereerders die zulke prachtige godspaleizen bouwen – de HERE, de enige God, heeft geen menselijke bouwprestaties nodig om te wonen te midden van zijn volk.

Jij voor Mij een huis bouwen? Ben jij, David, de initiatiefnemer. Denk eens goed na: wie was en is altijd de Eerste. Juist. *Ik!*

De HERE maakt duidelijk dat Hij de Eerste is; vanaf het begin was Hij de Initiatiefnemer: **Hij** haalde David achter de kudde weg, **Hij** maakte hem koning, **Hij** was overal met hem, **Hij** roeide zijn vijanden uit!

En **Hij** wil en zal ook in de toekomst de Initiatiefnemer blijven, óók als het de toekomst van de ark betreft.

Zo ontvangt David een bijzondere openbaring van God via de profeet Nathan, waarin de HERE hem weer op zijn plaats zet. De knecht heeft slechts te luisteren naar zijn heer. Israëls koning heeft te gehoorzamen aan Israëls God.

Dan sluit de HERE met David een verbond. David zelf noemt dit gebeuren later '*een eeuwig verbond*' (2 Sam. 23 : 5).

Vanaf vers 11b gaat God spreken over van de 1e persoon ('Ik') in de 3e persoon ('de HERE'). Het is de plechtige taal, die hoort bij een verbondssluiting: '*De HERE zal voor u een huis bouwen...*'

David, jij wilt voor Mij een huis bouwen? Ik ga voor jou een huis (koningshuis, dynastie) bouwen! God is de Eerste! God doet wat bij David nog helemaal niet opgekomen was. Ongedacht is zijn genade!

De **HERE** is voor David een huis. Nu het Nieuw Testament **erfelijk** hogepriesterschap komt er nu ook een **erfelijk** koningschap. De **HERE** belooft een koningshuis om zijn volk te beschermen en te bewaren bij de verworven verlossingen bij de verkregen rust.

Nu reikt de profetie van Nathan verder dan Salomo. Aan David wordt een **eeuwig** huis beloofd:

'Uw huis en uw koningschap zullen voor immer bestendig zijn voor uw aangezicht, uw troon zal vast staan voor altijd' (vers 16).

Betekent dit dat Davids nageslacht onder álle omstandigheden een **regerend** koningshuis blijft?

Uit Davids eigen woorden (2 Sam. 23) blijkt dat hij in deze woorden van de HERE beluisterd heeft de belofte van de Messias. De komst van de Messias wordt nu met het huis van David verbonden.

Eerst, in het paradijs, was in het algemeen sprake van een zaad van de vrouw. **Later** tekende de messiaanse lijn zich duidelijker af: Sem, Abraham, Izaäk, Jakob, Juda. En **nú**: het huis van David!

In de komst van de Messias bereikt dit verbond met David zijn doel. Door eigen zonde gaat de aardse troon voor het huis van David verloren. Davids nazaten zijn uiteindelijk in ballingschap gegaan. Ze zijn gestraft met een bijna totale vernietiging.

Juist de onvolmaaktheid van het huis van David deed de roep om de Messias sterker worden. De neergang van dit koningschap vroeg om de komst van een eeuwig koninkrijk.

Menig profeet herinnert aan de belofte van een eeuwig koningschap: *'Er zal een rijsje voortkomen uit de tronk van Isaï en een scheut uit zijn*

wortelen zal vrucht dragen' (Jes. 11 : 1).

En als de engel Gabriël aan Maria Jezus' geboorte aankondigt, klinkt in zijn woorden de herinnering aan 2 Sam. 7: *'Deze zal groot zijn en Zoon van de Allerhoogste genoemd worden, en de Here God zal hem de troon van zijn vader David geven, en Hij zal als koning heersen tot in eeuwigheid, en zijn koningschap zal geen einde nemen'* (Luk. 1 : 32-33).

De 'vacante' troon van David wordt bezet door de almachtige Zoon van God, die naar het vlees een nazaat van David is.

De weg naar de troon gaat voor Christus door de allerdiepste diepte. In de weg van vernedering tot de dood aan het kruis komt Hij tot de verhoging en beklimt Hij David's troon.

Zijn troon staat voor eeuwig. Zijn koninkrijk zal nooit weer ophouden.

Davids eigen zoon bouwt een tempel in Jeruzalem, Christus bouwt de eigenlijke tempel: een huis niet met handen gemaakt, maar een levend huis van ware aanbidders. Wij zijn *'huisgenoten van God, gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, terwijl Christus Jezus zelfde hoeksteen is. In Hem wast elk bouwwerk, goed ineensluitend, op tot een tempel, heilig in de Here, in wie ook gij mede gebouwd wordt tot een woonstede Gods in de Geest'* (Ef. 2 : 20-22).

Christus bouwt de eigenlijke tempel: zijn gemeente. En eens zal Hij heel de aarde maken tot een huis waarin God woont.

Zo brengt Hij Gods verbond met David tot z'n doel.

Christus *kwam*.

God heeft zijn trouw aan David bewezen.

Christus *komt*.

Geloof in de eeuwigblijvende trouw van God!

BEWUST OPVOEDEN

We zijn heel bewust bezig. We willen bewust omgaan met de liturgie. We lezen in de krant over het bewust kiezen voor een (soms niet-) gereformeerde school, over het bewust plannen van het eerste kind. We willen ook bewust opvoeden. Voor ouders die bewust willen omgaan met hun kinderen (en wie wil dat niet?) laat 'De Vuurbaak' een nieuwe serie boeken – *Opvoeden in het christelijk gezin* – verschijnen.

Het eerste deel heet *'t Mooiste voor je kind* en gaat over de geloofsopvoeding van het jonge kind tot twaalf jaar.

Willy Bakker-Huizingalaat allerlei praktische zaken aan de orde komen. Ze geeft veel tips m.b.t. bidden, bijbellezen in het gezin, zingen enz., waar je zo mee aan de slag kan.

Ergens halverwege het boek geeft de schrijfster aan wat de kern is van de geloofsopvoeding.

Ze zegt heel mooi: 'Geloofsopvoeding begint met goed te luisteren naar de alledaagse belevenissen van je kinderen, ze goed observeren en signalen opvangen' (pag. 81).

En elke ouder wil toch z'n kind het allermooiste geven dat er is: het leren kennen van zijn Vader in de hemel. Op de vraag hoe dat kan, gaat het boek uitgebreid in.

Het veelvuldig voorkomen van: 'Een moeder zei...', 'Laatst las ik...', 'Iemand vertelde eens...', geeft het geheel iets **van-de-hak-op-de-tak-springerigs** en het haalt de grote lijn uit het verhaal.

Een uitgebreide inhoudsopgave wil de structuur weer duidelijk maken. Een echt handboek wordt het daar toch niet van, maar een boeiend leesboek is het wel.

Tonnis Bolks

boekbespreking

Een bijlage bevat een beoordeling van een aantal kinderbijbels. Minstens zo waardevol is de **opmer-**

king dat het heel belangrijk is *hoe* uit de kinderbijbel wordt **voorgele-**zen. Kunnen de kinderen zich **inle-**ven in dat wat wordt voorgelezen? Er staan heel veel mooie dingen in dit (vooral van-moeder-tot-moeder geschreven) boek.

Waard om te lezen en er mee aan het werk te gaan!

De schrijfster roept aan het eind van haar verhaal op om te genieten van je kinderen. En genieten van het goede van het gewone **gezinsle-**ven! Laten we dat dan ook **bewust** doen!

N.a.v.: Willy Bakker-Huizinga. *'t Mooiste voor je kind – geloofsopvoeding van het jonge kind tot twaalf jaar* (serie: *Opvoeden in het christelijk gezin*). De Vuurbaak, Barneveld. Prijs: f 19,75.

Manieren

Hoi, zeggen ze, als je ze tegenkomt. Joviaal is dat. Het overbrugt afstanden. En het voelt best goed, als je merkt, dat er geen afstanden meer zijn. Dan hoor je er immers bij. Afstanden zijn er om overbrugd te worden. En je zegt hoi terug. Want we zijn allemaal gelijk. Of bijna. Het is een trend. Mannen, vrouwen, ouderen, jongeren, zelfs kinderen. Elk heeft zijn rechten. Daarin zijn we in ieder geval gelijk. En we leren al vroeg voor de rechten op te komen. Wie meer is dan een ander, moet het eerst bewijzen. Wat zijn verschillen? Wie eraan denkt, gaat gauw te ver; wie er mee rekent, discrimineert en discriminatie is een vloek. Uiteraard is dit een karikatuur. Maar toch. Verschillen worden meer en meer ontkend. En wie ze verdedigen wil, moet vandaag goede argumenten hebben. En ja, waar halen we ze vandaan, zonder de schijn te lopen voor eigen positie te vechten? Dat laatste is uiteraard a priori verdacht. En ieder die er over schrijft, begeeft zich op glad ijs. En toch waag ik het.

Verschillen

Verschillen tussen mensen zijn niet het gevolg van de zonde. Ze zijn ook niet ontstaan door scheefgroei. Ze worden ook niet gehandhaafd door degenen die alleen maar hun positie willen handhaven. Verschillen zijn er altijd geweest en ze zijn ook altijd bedoeld. En wie het woord 'altijd' gebruikt, denkt terug aan het moment waarop onze tijd begon: de schepping. God maakte de mens verschillend. Het eerste grote verschil was, dat de mens ge-

maakt werd als man en vrouw. In één opzicht waren (en zijn ze dus tot op vandaag) heel erg gelijk: beide zijn ze gemaakt naar Gods beeld, als zijn gelijkenis. Ze hebben dus samen de taak om God te vertegenwoordigen. Hoe dat precies moet, is overigens nog niet zo maar even in een paar woorden te zeggen. En zeker niet als het gaat om de invulling van elks bijzondere taak. Bij het hoofd zijn van de een zal toch ook zeker wel horen, dat juist hij er voor zorgen moet dat de hulp op alle gebieden ingeschakeld zal worden. En zoiets begint in ieder geval met respect voor het verschil, dat er kennelijk is. Dat is het eerste gegeven. Een tweede gegeven valt te ontleen aan het vijfde gebod: als er een gebod gegeven wordt om anderen te eren, dan betekent, dat er anderen zijn die hoger staan of meer 'gewicht' hebben. Dan is er dus: verschil. Het ligt verankerd in de schepping, die we allemaal belijden. En het is vastgelegd in de geboden die we allemaal accepteren. De trend van de egalisatie is op zijn zachtst gezegd verdacht. Verschillen zijn er. Niet maar gegroeid. Maar geschapen. Bedoeld dus. En ze zullen erkend moeten worden. Dat is een kwestie van wijsheid.

Respect

Het erkennen van verschillen begint met respect. Respect voor God die kennelijk verschillen heeft bedoeld. En vervolgens respect voor die verschillen zelf. Al een paar keer viel dat woord: respect. Het is een prachtig woord, omdat het niet alleen past bij degenen die respect moeten betonen, maar ook bij degenen die het behoren te ontvangen.

Wandelen met God

Het betekent namelijk niet alleen de eerbied die men aan de ene kant geeft, maar ook de waardigheid die men aan de andere kant behoort te krijgen. Je betoont respect, je hebt respect voor iemand. Maar er bestaat ook de uitdrukking: je respect bewaren. Zie Van Dale. Dat is de andere kant. Als er verschillen zijn wordt er respect gevraagd. Aan weerszijden. Eigenlijk is dat een zaak die regelrecht kan worden afgeleid uit de gegevens van de Schrift. Het gaat maar niet om een eigenaardigheid in de opvoeding of een gesteld zijn op eer. Het gaat om een fundamentele houding van ieder die wandelt met de God van Genesis 1 en Exodus 20. Respect creëert ruimte tussen personen. En door die ruimte komt er plaats voor omgang op verschillend niveau. Het is een heel bijbels gegeven, dat je zuiver omgaat met de ander en dat je daarbij de ander in de waarde laat, die hij heeft. Respect is de basis voor de voorzichtigheid; het is de voorzorg om verwondingen te voorkomen en het medicijn om wonden te genezen. Het bepaalt de sfeer waarin goede manieren ontstaan. Goede manieren zijn onontbeerlijk voor het christelijke leven. Ze vullen de ruimte tussen de personen op. Ze 'versieren' de verhoudingen. Het zijn echt geen wonderlijke overblijfsels uit een tijd, waarin men daar nog de tijd voor nam. Ze horen bij een goede oefening van de gemeenschap der heiligen. En als we zien dat ze uitslijten, dan zullen we er zeker wat aan moeten doen. Want het verdwijnen ervan betekent het einde van het respect, dat bindmiddel is van elke samenleving.

Grenzen

In één van de bijbelboeken worden de wijze woorden als een **kralenketting** aan elkaar geregen, waarbij je in de volgorde geen ander **ordingsprincipe** kunt ontdekken dan dat waardoor de gebeurtenissen van alle dag ook geordend worden: de bontheid van het leven zelf wordt daar onder woorden gebracht. Midden in de verzameling staat daar een spreuk die ons heel scherp op grenzen wijst in de onderlinge omgang: het hart kent zijn eigen droefheid en in zijn vreugde kan een vreemde zich niet mengen (Spr. 14 : 10). Het bakent een eigen terrein af, dat door de ander gerespecteerd zal worden. Wie de grenzen veracht, zal als hinderlijk worden ervaren. Het is een gouden regel, die alles te maken heeft met dat 'respect'. Het is meteen de basis waarop alle echte 'gemeenschap' alleen maar kan plaats vinden. Verachting van deze regel leidt tot hinderlijkheid en dus onbehagen, geraaktheid, ergemis zelfs. En dus tot beschadiging van verhoudingen en aantasting van de onderlinge omgang. Werkelijke belangstelling en echt pastoraat zullen deze regel altijd respecteren. Wie te ver gaat vindt een gesloten deur.

Opening

Kun je dan wel ooit binnenkomen? Jawel. Er wordt in één van de spreuken een advies gegeven. In een wereld waarin fraude en **omkoperij** aan de orde van de dag is, is het een verrassend advies. Iemands geschenk maakt ruimte voor hem en brengt hem in de tegenwoordigheid der groten (Spr. 18 : 16). We weten er alles van, hoe juist geschenken de weg naar groten kan banen. Het is een verdacht bedrijf. Het blijkt wel, alsof geld alle wegen plaveit. En je kunt je afvragen, of het wel als een advies bedoeld is. Er worden in dit boek zo vaak zaken gesignaleerd zonder er enig waardeoordeel met zoveel woorden aan te verbinden. Dan moet de leerling-lezer het zelf maar uitzoeken.

ken. 't Is hem puntig en spits genoeg verteld, wat er in de werkelijkheid allemaal gebeurt. Laat hij daar als zelfstandig leerling nu maar zijn les uit halen! Zo zou je zelfs kunnen denken, dat deze spreuk een slechte zaak wil signaleren, met geen andere bedoeling dan dat naievelingen worden gewaarschuwd voor het bestaan van dit maatschappelijk kwaad. Laat je niet verrassen, geld baant de wegen naar groten, omkoperijen komen voor, wees dus gewaarschuwd! Maar er is beslist wat voor te zeggen, dat de spreuk zo niet bedoeld is. Ze wijst een weg: vriendelijkheid baant de weg naar een hart, door een geschenk krijg je ingang, komt er ruimte, wordt een zaak die je voorstaat niet vast gezet, maar open gehouden. Het is een kwestie van verschillen zien en juist grenzen in acht nemen, de ruimte die er is op vullen met de versiering der goede manieren. Zo kom je verder. Het baant de weg zelfs naar groten. Het is een voluit schriftuurlijk advies, dat uitgaat van bestaande verschillen en grenzen: gebruik goede manieren, gebruik het goede wapen van de innemendheden de vriendelijkheid, met de onderstreping van een functioneel geschenk, dat niet als omkoperij bedoeld is, maar als wel-levendheid welke als een kunst is te karakteriseren, die het leven veraangenaamten versiert.

Hoe zijn onze manieren, manieren?

Blijft het bij wijze van spreken altijd bij hoi? Komen we ook verder? Wordt het ons ook geleerd, door de-

genen die respect hebben? Als ze toch langzamerhand verdwijnen, kon het wel eens zijn, dat men de verschillen niet meer respecteert. Is dat dan niet een symptoom van een slijtage-slag, die haast al verloren is? Gebrek aan respect vaagt grenzen weg en is daarom juist **grensoverschrijdend** dus verwondend. Wie te ver gaat, komt juist niet gauw meer binnen. De toegang tot de ander wordt moeilijker. Deuren vallen **gauwer** dicht. De gemeenschap die God duidelijk wil, wordt bemoeilijkt. Beleefdheid is een wezenlijk onderdeel van de ware vroomheid, van de wandel met God.

Alleen? Graag contact? Doe er iets aan!
De **GEREFORMEERDE KORRESPONDENTIE CENTRALE** probeert mensen tot elkaar te brengen voor vriendschap/korrespondentie en huwelijk. Vraag de folder aan: GKC, Postbus 40096, 8004 DB Zwolle. De GKC bemiddelt sinds 1987 binnen de Geref. Kerk Vrijg.

Over het vasten 7 (slot)

Achtergronden

Tijdelijke onthouding

Welke toepassingen zijn dan op het terrein van het huwelijk te maken? Ik meen de volgende mogelijkheden te zien (ik zet de nummering 1-6 van de voorbeelden uit het 5e artikel voort).

7. Voortbordurend op de situatie van huwelijksmoeiten, zoals J. van Bruggen aanwees, noem ik alle situaties waarin we zoeken naar een doorbraak in een *impasse in ons huwelijksleven*. Bij alle therapie en gesprek mag het gebed tot God niet vergeten worden. Evenmin doen we er goed aan het vasten passeren. Daarin kan toch juist voor de Here uitgedrukt worden hoe knellend de nood is en hoezeer we ons onze schuld daaraan bewust zijn?

8. Bij *geboortenregeling* nemen mensen beslissingen die rechtstreeks met het wonder van God die nieuw leven schenkt, te maken hebben. Het is goed om zich van de zwaarte van die verantwoordelijkheid en van de afhankelijkheid van Gods zegen bewust te zijn. Dit lijkt mij een terrein waarop we ook aan bidden én vasten moeten denken. De natuurlijke onthouding is een van de middelen om (nu) geen kind te verwekken (de *symptomatische* methode is de meest betrouwbare). Tegelijk kan die onthouding het gebed om de zegen van de Here steunen. Namelijk het gebed om wijsheid en om oprechtheid van motieven. Terwijl Paulus' woorden in 1 Cor. 7 de algehele onthouding afraden, mag de tijdelijke aanbevelen geacht worden.

Gebedshulp bij onthouding

9. Ook in andere omstandigheden kan het accent op vasten én bidden helpen. Ik denk aan jongeren die nog niet kunnen trouwen, maar wel

Vasten is vrijwillige, tijdelijke en gedeeltelijke onthouding van een natuurlijk genot. Voorop staan eten en drinken, maar ook luxe in kleding en zelfverzorging kan sterk gematigd worden. Tenslotte blijkt in de Bijbel ook onthouding van seksuele gemeenschap een uitdrukkingsvorm van vasten te kunnen zijn. Is dat vandaag ook nodig?

1 Balans: vrijen of vasten?

We zagen dat onthouding van seksuele gemeenschap in Israël bij verschillende gelegenheden kon voorkomen:

1. Een ontmoeting met de HERE op de volgende dag. Onthouding in de nacht ervoor werd uitdrukkelijk geboden ter gelegenheid van de unieke ontmoeting met de HERE bij Sinaï. Het vloeide verder voort uit het voorschrift van Leviticus 15 : 18: onthouding met het oog op het komen bij de HERE in het heiligdom, de tempel.
2. De periode van menstruatie en de weken na een geboorte. In die gevallen was onthouding voorschrift. Ook bij vloeijing van man of vrouw (waarbij ook aan geslachtsziekten gedacht is) was onthouding geboden. Waar dood en leven elkaar raken past zo'n vorm van respect.
3. Een veldslag moest zozeer als een van de 'oorlogen des HEREN' ervaren worden dat onthouding tijdens de dienstplicht geboden was. Vandaar ook de vrijstelling tijdens het eerste huwelijksjaar. Een ingrijpende on-

derneming als een oorlog dreef dus tot de uiterste eerbied tegenover de HERE.

Maar zijn dit dan ook allemaal voorbeelden van vasten? Nee, er is ook onthouding, terwijl er geen direct verband met het bidden is. Wilen we iets als een voorbeeld van vasten herkennen, dan moet de relatie met het gebed aan het licht gebracht worden. Die is mijns inziens bij de aanstaande ontmoeting met de HERE in het heiligdom het duidelijkst.

In het Nieuwe Testament wordt één keer nadrukkelijk onthouding van gemeenschap als vorm of voorbeeld van vasten getekend. Dat was in 1 Corinthe 7 : 5. In de uitleg van J. van Bruggen ging het Paulus daarbij om beschadigde huwelijksrelaties. De apostel wees de weg van het gebed, samen met onthouding van seksuele gemeenschap, als weg tot herstel. Maar los van de concrete aanleiding om te vasten in de Corinthische situatie zegt dit voorbeeld ons: ook in het Nieuwe verbond kan vasten betekenen dat we de seksuele beleving tijdelijk opschorten, omdat nederig voor Gods aangezicht geleefd en intens gebeden moet worden.

sterk naar elkaar verlangen. Het afzien van gemeenschap tot de datum van het huwelijk is gehoorzaamheid aan Gods gebod. Maar wat we over het vasten ontdekten mag hen erop wijzen: het gebed is heel belangrijk. Ook wie, **hetero**- of homoseksueel gericht, alleen door het leven gaat mag het zich onthouden van seksuele beleving met een ander aan God tonen als offer van zijn liefde en dankbaarheid.

Andere doelen?

Uit deze voorbeelden is duidelijk dat ik het afzien van seksuele gemeenschap als vorm van vasten combineer met gebedsdoelen die met de seksualiteitsbelevingsamenhangen. Maar zijn er ook andere omstandigheden, andere **gebeds**-doelen waarbij deze vorm van vasten gebruikt kan worden? Ik kan mij voorstellen dat er tijden van nood en verslagenheid zijn waarin we afzien van gemeenschap, omdat dat voor ons gevoel niet gepast zou zijn te vrijen. De troost die er tussen mensen in de gemeenschap te vinden is, is in tijden van nood echter ook een geschenk van de Here. Feit is dat het reinheidsmotief uit het OT niet precies zo in het NT terugkomt. Heiligheid is een zaak eerst van het hart, dan van ons leven.

De ontmoeting met God in het gebed **krijgt** door Christus' offer ruim baan. Hetzelfde geldt voor het ontmoeten van de HERE in de eredienst. De voorbereiding op die ontmoeting, zoals die onder Israël met seksuele onthouding samen ging, mag nu vrijer zijn. Geve de heilige Geest ons de fijngevoeligheid om in te vullen of er situaties van nood waarin onthouding van genot op het terrein van de seksualiteit gepast is.

2. Drie soorten toepassing

Ik ben tastend op zoek naar concrete voorbeelden voor vandaag waarin het Bijbelse vasten vorm kan **krijgen**. Ik maak daarbij drie soorten toepassingen.

1. Voorbeelden die ook echt tijdelijke onthouding van een vorm van genot zijn en die een parallel in de Bijbel hebben. Ik zie die in:
 - Een **vastdag** of periode tijdens een noodsituatie of in een tijd van beslissing (het 2e en 3e voorbeeld).
 - Voorbereiding op het heilig Avondmaal of de viering van Goede Vrijdag (het 4e en 5e voorbeeld).
 - Huwelijksmoeiten of **geboorten**-regeling (het 7e en 8e voorbeeld).
 - Ook een tijd van verdriet om bijvoorbeeld een ernstige ziekte of een grote ramp kan genoemd worden.
2. Verder zoek ik ook toepassing op velden van genieten die in de Bijbelse tijd niet bestonden. Het duidelijkste voorbeeld (het 6e) daarvan is het al of niet **tevee**-kijken op zondag. In de 17e eeuw vermeed men de zondag als **vastdag**. Dat is logisch, want de dag van de Heer mag een feestelijke dag zijn. Toch kunnen we wel wat extra nadruk op de zondag als dag van ontmoeting met de Heer gebruiken. Ik bedoel met een dergelijke concretisering niet de toepassing van het Bijbelse vasten te vergeestelijken. Nee, ik breid alleen het aantal velden van genot (en dus van toepassing) uit, zoals die in onze **samen**leving in overvloed voorhanden zijn. Naast film is ook aan onze overgave aan muziek te denken.
3. De derde soort voorbeelden is meer een afgeleide toepassing. Als ik ervoor pleit om de huiselijke godsdienstoefening niet steeds aan de eettafel te doen plaatsvinden (het 1e voorbeeld), is dat meer een 'spin-off' van het onderwerpen geen voorbeeld van vasten. Ook onthouding van seksualiteit die door de Schrift geboden is (het 9e voorbeeld), kan hooguit vanuit de gedachte aan de zin van het vasten ondersteund worden. Toch hebben ook deze voorbeelden enige zin. Want die laten ons zien dat de ge-

dachte aan het vasten de nadruk op het bidden kan versterken.

3. Oefening en voorbeeld

Ik noemde een aantal gelegenheden als voorbeeld. Een gebruik dat verdwenen is, is altijd moeilijk weer in ere te herstellen. Het vraagt geloof en toewijding om tot eigentijdse vormen te komen. Vormen van levensstijl, en dus van vasten, kunnen niet opgelegd worden. Het heeft nu niet veel zin een algemene vastendag in de kerken uit te schrijven. De praktijk is immers groten-deels verdwenen. Vasten als een aspect van christelijke levensstijl kan hooguit groeien: door zinvolle, overtuigende voorbeelden. Dus zullen mensen persoonlijk moeten *beginnen* en er informatie over verschaffen waar de ander zijn winst mee kan doen.

Hoe werkt vasten in ons? Mijns inziens niet zo als in evangelische lectuur beschreven wordt, namelijk als training van het lichaam. Wanneer we ons lichaam gedurende een langere periode eraan wennen met weinig voedsel toe te kunnen, is de prikkel die van het vasten uitgaat, verdwenen. Hoe werkt vasten wel? Door de honger worden we er steeds aan herinnerd dat we vasten om te bidden. De signalen van het lichaam richten onze aandacht op het doel van het vasten. Het doorbreken van gewoonten (koffie drinken, bijv.) houdt ons op scherp. En er is vast wel meer te noemen. Maar ook op dit punt is mijn bijdrage zoekend en tastend geschreven. Het ging mij er in de negen voorbeelden meer om de gelegenheid te schetsen dan te beschrijven hoe zo'n vastendag of periode precies ingekleed kan worden. Na verschijning van de eerste reeks hoorde ik van ds. J.W. Roosenbrand dat hij voor *Bij de Tijd* (in december en januari) over hetzelfde onderwerp zal schrijven. We hebben toen afgesproken dat hij voorbeelden van praktische invulling zal geven. Zo kan er kruisbestuiving tussen de bladen plaatsvinden!

Winst

De winst van deze studie over het vasten ligt voor mijzelf in deze punten:

1. De Bijbelse wijsheid van het gebruik van vasten ligt niet zover van ons vandaan dat we het niet meer begrijpen. De heilige Geest kan ons helpen om in onze eeuw in christelijke vrijheid weer vormen van vasten in praktijk te brengen.

Via Calvijn leerde ik dat we on-

ze zonden en ellende ook aan den lijve mogen voelen. Vasten helpt je jezelf bewust te zijn van de noodzaak van nederigheid. Een steun in de rug voor het zondebesef is in onze tijd beslist geen overdaad!

Ik leerde ook de waarde te zien van het formuleren en vasthouden van een gebedsdoel. Ik merk bij mezelf op dat ik een concrete nood, bijvoorbeeld in mijn omgeving, niet met volhar-

ding tot de Here breng. Staan we in de kerk niet te weinig bid-dend (in groter of kleiner kring) om elkaar heen? Nemen we er de tijd voor de Here te danken, registrerend dat Hij ons na aanhoudend, concreet gebed verhoorde? Dit is overigens een onderwerp dat nadere aandacht verdient. De studie op vormen van vroomheid is breed! Het vasten is er slechts één voorbeeld van.

Nú leverbaar het 3e R.B.-boek, jaargang 46

Prof. J. Kamphuis

Het hallel van de kinderen

— de plaats van de kinderen in de lof voor God —

Het lijkt zo vanzelfsprekend: de Bijbel een boek voor volwassenen. Maar zijn we dan niet verkeerd bezig? Of kijken we op een onjuiste manier naar de kinderen in de Bijbel? Prof. J. Kamphuis probeert ons antwoord te geven op deze vragen en geeft ons 'voortgezet onderwijs' over het 'hallel' bij de kinderen. Uitgebreid behandelt hij enkele Schriftgegevens over de kinderen en hun vreugde(-lied). Ook hoe de Vader van God de kinderen in de gemeente tot vreugde voert. Want de Bijbel spreekt over die kleine hallel-zangers anders!

218 pagina's, gebonden, f 28,—.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 01100-15591, Fax 01100-16492

Nederland maakte zich de cultuur van het week-einde snel eigen. Dertig jaar na invoering wordt de "standaard" werkweek echter omwille van de concurrentie steeds meer aan stukken gereten en het vijf-om-twee-ritme ingeruild voor een canon. De economie maakt van alle dagen gewone werkdagen. Het aloude verbond van kerk en vakbond brokkelt af.

Zo begint de kop van een uitvoerig artikel over zondagsarbeid in *Elsevier* van 10 september 1994. De zondag opnieuw in discussie. Ook zonder Elsevier wist de kranterlezer al dat er nieuwe aanslagen dreigen op de zondag. Twee voorbeelden uit de kranten van oktober jongstleden. In Bunschoten besluit een moderne, industriële bakkerij om ook op zondag te gaan werken. De plaatselijke gemeenschap is verrast en de kaarten lijken geschud als het besluit bekend wordt. Het tweede voorbeeld is onze nieuwe minister Wijers. Hij heeft meteen na zijn aantreden aangekondigd dat hij naar een veel ruimere openstelling van winkels op zondag wil. Vijfenzeventig uur per week open is zijn inzet.

Nieuws onder de zon?

Zijn er nieuwe ontwikkelingen in onze maatschappij, die de zondag opnieuw onder druk zetten? Wat is er anders dan, zeg maar, twintig jaar geleden? Wordt het moeilijker voor christenen om je in je baan te handhaven? Hoe gaan we om met broeders en zusters die zondagsarbeid met pijn aanvaarden? Zijn er ook 'niet-typisch-christelijke' argu-

menten tegen zondagsarbeid? Over deze vragen enkele opmerkingen. Een van de modewoorden die vandaag een aanleiding vormen voor nieuwe bedreiging van de zondag is het begrip *flexibilisering*. Enkele andere termen zijn globalisering en dynamisering van de economie. Met deze begrippen bedoelt men dat de klanten vandaag hoge eisen stellen, ze willen maatwerk geleverd krijgen op het juiste moment en op de juiste plaats. Nederlandse ondernemingen moeten concurreren op internationale markten, waarop naast de prijs vooral de kwaliteit van de dienstverlening voorop staat. Er komen vanuit Oost-Europa en het Verre Oosten nieuwe concurrenten opzetten die zich weinig gelegen laten liggen aan de Westerse cultuur en manier van produceren. Dit heeft ook tot gevolg dat er allerlei (internationale) samenwerkingsverbanden of fusies ontstaan met ondernemingen uit andere landen. Tenslotte zijn er de snelle conjunctuurwisselingen die organisaties dwingen tot een hoge graad van aanpassingsvermogen en flexibiliteit. Waren het vroeger vooral de economische of technologische oorzaken die leidden tot

Samenleving
zondagsarbeid – dure installaties die moeten worden benut – vandaag zijn het eerder de marktontwikkelingen en de consumenteneisen die een impuls geven tot zondagsarbeid.

Overeenkomst

Dat is ook de overeenkomst in de beide genoemde voorbeelden van nieuwe zondagsarbeid. Minister Wijers zegt dat in een dynamische samenleving met mondige individuen, die een zeer variabel arbeidspatroon kennen, het winkelbedrijf veel meer gericht moet zijn op de wensen van deze moderne, flexibele en kritische consument. Het patroon van regelmaat van een traditioneel 'standaard-gezin', dat voldeende heeft aan de bestaande openingstijden en dat eet om 18.00 uur, heeft volgens Wijers afgedaan. De nieuwe consument ziet er anders uit; werkt op *onregelmatige* tijden, wil à la minute zijn wensen bevestigd zien, heeft bijzondere wensen op bijzondere tijden en moet niet door een star winkelsluitingsbeleid worden belemmerd. De nieuwe consument is koning. Datzelfde geldt ook voor de moderne bakkerij in Bunschoten. Als een grootwinkelbedrijf op maandagmorgen om 10.00 uur vers gebakken brood op de schappen wil hebben in Amsterdam en Rotterdam, omdat het brood van zaterdag tweede keus is geworden, dan is het ook hier de *consument-/tussenhandel* die de producent tot allerlei capriolen dwingt om dit te realiseren. Op straffe van verlies van een (grote) Mant. Dat betekent dan dat zowel de produktie als het transport op zondag al in actie moet komen om aan de klantenwensen te voldoen. Uit deze beide voorbeelden blijkt dat het vandaag vooral de

markt- en consumentenimpulsen zijn die de zondag opnieuw onder druk zetten. Dat is anders dan twintig jaar geleden. De paradox van onze welvaart: We laten ons enerzijds als consument erg verwennen, terwijl we ons anderzijds als werknemers grote offers moeten getroosten om dat te bereiken!

Wordt het moeilijker?

Het valt te verwachten dat deze trend naar flexibilisering door zal gaan. Was het twintig jaar geleden voor christenen vaak nog wel mogelijk om te kiezen voor een baan waar de zondag niet werd bedreigd; vandaag valt er niet veel te kiezen en **bovendien** zijn de omstandigheden nogal veranderd (zie hiervoor) en is de maatschappelijke weerstand tegen zondagsarbeid vandaag minder dan toen. Dat betekent dat het aantal christenen dat met allerlei vormen van zondagsarbeid te maken krijgt zeker zal toenemen. Binnen het GMV is dat ook al merkbaar. Komt het protest tegen deze oprukkende zondagsarbeid vandaag dan alleen maar meer van christelijke zijde? Dat lijkt soms wel zo. Toch is ook door anderen gewezen op de bezwaren die het opofferen van de zondag met zich mee brengt.

Andere geluiden

Zo heeft onze minister-president wat afstand genomen van de plannen van zijn minister van Economische Zaken. Ook de heer Kok hecht aan een rustdag. In het eerder genoemde artikel in *Elsevier* worden ook enkele 'seculiere' bezwaren genoemd. *Elsevier* noemt het de 'dialectiek van het weekeinde; de moderne cultuur van het weekeinde vereist dat steeds meer mensen op zaterdag en zondag aan de slag moeten om de recreanten van dienst te zijn. De rust en ontspanning van de een, impliceert de actieve inspanning van de ander'. Het invoeren van flexibele (!) werktijden op alle dagen van de week wordt, blijkens enquêtes, door Nederlanders ook slecht ontvangen.

Elsevier: 'Slechts **weinigen** zijn bereid om af te zien van een gelijkmatig weekeinde of hoe je de vrije dagen ook wilt gaan noemen, wanneer het ritme van de week als canon wordt gezongen... Veel werkende alleenstaanden zouden verpieteren als er geen duidelijk herkenbaar weekeinde meer bestond. Zij onderhouden hun sociale contacten primair in hun vrije dagen'. De conclusie van *Elsevier* is dan ook: 'Een collectieve dag, een dag waarop alles anders is, lijkt – nog afgezien van de prozaïsche problemen van de voetbalclubs – in een dringende menselijke behoefte te voorzien'. Het is niet onze taal, maar het is goed om te weten dat er vandaag ook 'niet-christelijke' argumenten zijn tegen de aantasting van de dag des Heeren.

Omgaan met broeders en zusters

Het verschijnsel zondagsarbeid zal zich in de maatschappij helaas vaker voor gaan doen. Mijn ervaring is dat broeders en zusters die (soms) op zondag moeten werken, in sectoren die niet tot de categorie 'noodzakelijke arbeid en **barmhertigheidswerk**' kunnen worden gerekend, dat van te voren zeer consciëntieus afwegen. De vraag of er een andere, min of meer vergelijkbare baan is te vinden, zonder zondagsarbeid, hoeft natuurlijk niet worden overgeslagen, maar zal vandaag niet vaak tot resultaat leiden. Belangrijk is dat zo'n beslissing over zondagsarbeid niet in operste eenzaamheid wordt genomen, maar dat de kerkgemeenschap (vrienden, ouderling, predikant) wordt benut als raadgever, klankborden hulp. Het biedt ook de gelegenheid een zekere verantwoording te geven van je eigen overwegingen. Dat behoedt voor uitglijden. Daarbij kan ook aan de orde komen hoe de nadelen van zondagsarbeid nog zoveel mogelijk kunnen worden opgevangen. Bijvoorbeeld door gunstige roosters af te spreken, door verschoven werktijden waardoor de **kerkdienst(en)** kunnen worden bij-

gewoond, door ruiling met collega's die liever op zaterdag vrij zijn dan op zondag (hoewel dit ook niet de schoonheidsprijs verdient). Net zo belangrijk is om je stem tijdig en duidelijk te laten horen als binnen je onderneming de zondag in gevaar komt. Voor christenen in ondernemingsraden ligt hier een opgave. De OR heeft zekere bevoegdheden bij het afspreken van werktijden. Dat geldt ook voor christen-zakenmensen, die lid zijn van een winkeliersvereniging of van een middenstandsvereniging. Er zijn inmiddels gemeenten waar de discussie over openstelling van winkels op zondag op een goede wijze is beïnvloed door alerte **zakenmensen**. Ook gemeenteraadsleden moeten op hun qui vive zijn, omdat de verruiming van de openingstijden van winkels meer en meer een gemeentelijke bevoegdheid wordt. Verder zullen kerkeraden niet moeten schromen om het college van B en W en de fracties in de gemeenteraad te benaderen en ze te vragen om de winkelsluiting op zondag te handhaven. Maar ook als na bid-dend worstelen, invloed uitoefenen en ondanks inventief handelen zondagsarbeid onontkoombaar is, mogen we toch rust vinden bij de God van de zondag. Laten we die broeders en zusters bijstaan die in hun werk voor moeilijke beslissingen komen te staan en die recht willen doen aan de dag van de **Heere**. De dag die aan Hem is gewijd en die bovendien rust geeft.

Naschrift:

De Deputaten Kerk en Bedrijfsleven van de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben onlangs een brief aan hun kerkeraden gezonden over Zondagsarbeid.

Daarin hebben ze gewezen op een eerdere brochure van deputaten: *Een pastorale handreiking bij zondagsarbeid*. De brochure is verkrijgbaar door f 5,- over te maken op giro 535300 t.n.v. Kerkelijk Bureau Chr. Ger. ref. Kerken te Veenendaal, met vermelding: **Signaal 5, Zondagsarbeid**.

Verder verschijnt er zeer binnenkort een GMV-brochure over dit thema. Bij verschijning zal op de bestelmogelijkheden worden geattendeerd.

Naschrift van de redactie:

Aan de verdediging van de zondag en de rol van de kerken daarbij hopen wij nog nadere aandacht te besteden.

TIEN DAGEN BENIN

C.J. Haak

(Walm van de vlaspit of veelbelovend wolkje?)

Bij aankomst op het vliegveld te Cotonou, kan ik opgelucht adem halen. Ik zie n.l. spontaan een aantal bordjes met m'n naam omhoog gaan. De berichten over m'n komst zijn dus doorgekomen. De late zaterdagavond heeft de broeders niet weerhouden massaal naar het vliegveld te komen. Mijn moeilijk op gang komend Frans wordt volledig bedekt door de mantel van een hartelijke begroeting. De relatie tussen de Belijdende Gereformeerde Kerk te Bénin en Nederland is een volgende fase ingegaan.

Dankzij de foto's uit de diverse verslagen zijn sommige broeders in feite al geen onbekenden meer. In een flits komt de hele voorgeschiedenis van dit moment weer boven.

Achtergrond

We zijn aangekomen in Bénin. Het is een land in West-Afrika, drie keer zo groot als Nederland, dat sinds 1991 een niet-marxistische regering heeft. Zo'n 80% van de bevolking is aanhanger van de traditionele Yoruba-godsdienst, die nauw samenhangt met het Voodooïsme. Deze godsdienst is via de sla-venhandel verspreid door heel het Caribische en Latijnsamerikaanse gebied. In het zuiden van Bénin is 10% christelijk, vooral Rooms-Katholiek, terwijl in het Noorden de meeste Islamiëten, 10% van de bevolking, wonen. In 1991 krijgt Nederland, via De Verre Naasten, te horen dat in dit land een tiental gereformeerde christenen woont. Het zijn mensen die, net als in Zaïre, via het het

franstalige radio-werk van ds. Kayayan in aanraking met het gereformeerde geloof kwamen. Een predikant van de Vergadering der Gelovigen, ds. Dominique Djogbannan weet in Cotonou een groep van luisteraars om zich heen te verzamelen.

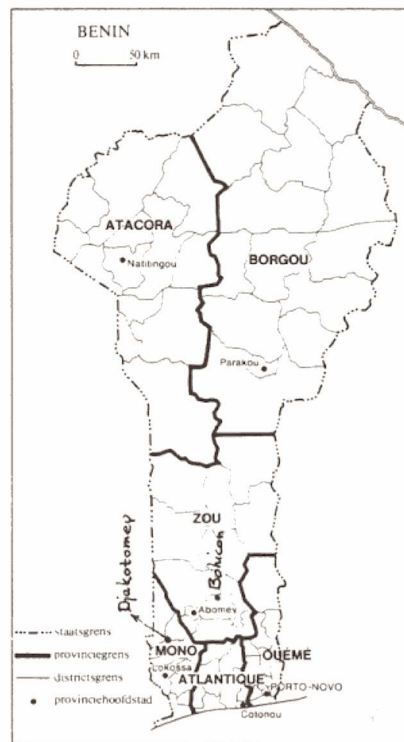
Op 16 februari 1986 besluit men elke zaterdagavond bij elkaar te komen om de radiotoespraken te bespreken. Ook al wordt de eerste dienst pas belegd op 22 maart 1987, men beschouwt 1986 als de startdatum van de Belijdende Gereformeerde Kerken in Bénin. Met de Heidelbergse Catechismus, de gereformeerde Belijdenis van La Rochelle en een calvinistische Kerkorde hebben ze dezelfde grondslag als de Belijdende Gereformeerde Kerken in Zaire (waar-

evangelisatie en zending

uitzendt). In 1989 sluit een groep uit het oostelijk gelegen Ko-Anago zich hierbij aan. In 1991 melden Spakenburg haar zendingswerkers vier gemeenten uit het westelijke Mono-gebied zich o.l.v. een evangelist uit de Apostolische Kerk, de latere ds. Jean Dodji Coffi.

Eerste ontmoetingen met Nederland

De Verre Naasten stuurt in maart/april 1992 haar werker br. Menno van Hulst op oriëntatie-bezoek. Hij geeft ook via workshops inlichtingen over de methode van werken van DVN. In december dat jaar krijgt dit contact een vervolg door bezoek van de brs. Ben Bolt en Menno van Hulst van DVN. In Nederland komt dan ook de relatie met de Deputaten Betrekkingen

Buitenlandse Kerken (BBK) tot stand. Die zenden in februari 1993 ds. en mevr. A. Kooij, die o.a. in een cursus een introductie van het gereformeerd kerkelijk leven bieden.

Op basis van die bezoeken wordt in overleg tussen DVN en BBK besloten om gezamenlijk een vaste werker uit te zenden. Die zal zich eerst buigen over het opbouwwerk in de gemeenten, terwijl later vanuit de gemeente ook ontwikkelingswerk, en evt. zendingswerk gestimuleerd kan worden. De fam. J.E. Wolting-Urban wordt bereid gevonden. Na een aanvullende opleiding hopen ze voorjaar 1995 in Bénin te beginnen. **Intussen** wordt in de gemeenten van Gouda en Waddinxveen nagedacht hoe zij een vastere vorm van samenwerking kunnen opzetten. In die tussenperiode stuurt BBK mij in juli 1994 uit om de contacten te verlevendigen. Een acht uur durende vlucht vanuit Brussel zet me om half elf 's avonds aan de grond in Cotonou.

Cotonou: een kerk met gaten

De predikant

Na enig beraad word ik gastvrij ontvangen in het gezin van ds. Dominique. Hij is voor de overheid de 'president' van de Belijdende Gereformeerde Kerk te Bénin (BGKB). Het is de enige die binnen de de kerken een theologische opleiding heeft. Hij doet zijn werk pro Deo naast zijn volledige baan als PTT-beambte. Met naaiwerk helpt z'n vrouw hem het gezin van vijf kinderen te onderhouden. Een simpel huis, zonder electriciteit of stromend water en een brommertje is zo'n beetje hun hele bezit. Vanwege de afstand kunnen ze niet allemaal elke zondag naar de kerk. De achterblijvers 'kerken' dan uit armoe maar weer bij de 'Vergadering van God...'

De gemeente

De gemeente van Cotonou telt zo'n 50 zielen. Daarnaast een tiental be-

langstellenden, sommigen op weg naar belijdenis doen. Er zijn twee ouderlingen en één diaken. Twee van hen zijn werkeloos. De één, omdat z'n brommertaxi gestolen is, de ander, afgestudeerd in de medicijnen, omdat de plaatsen in het ziekenhuis bezet zijn. Omdat een nieuwe ringweg in de stad wordt aangelegd, loopt de diaken grote kans met gezin en al op straat te worden gezet, zonder enige voorziening of perspectief.

De éne dienst op zondag is een gebeurtenis. Er wordt spontaan en veel gezongen, levendig begeleid door castagnettes en tam-tams. De meeste liederen komen uit de bundel van de Apostolische Kerk. Een enkele psalm klinkt wat aarzelder. Verder ontbreken niet de voorlezing van de wet met apart gebed voor schuldbelijdenissen het uitspreken van de vergeving, het samen belijden van de Apostolische Geloofsbelijdenis, het samen bidden van het Onze Vader. En uiteraard de Schriftlezingen preek, vergezeld van één of twee tolken. De preek is een tamelijk eenvoudige uitleg van de Schrift, die doorgaans rechtstreeks wordt toegepast op het dagelijks leven. Ook worden in seriepreken gedeelten van de Heidelbergse Catechismus behandeld. Door de week komt de gemeente bij elkaar voor bijbelstudie, terwijl er ook catechisaties gehouden worden. Eén voor de jeugd van de kerk, een andere voor belangstellenden en zij die belijdenis willen doen. Om de drie maanden is er een z.g. 'genade-ceremonie'. Sommigen vertellen dan over de specifieke leiding van God in hun leven. Ze zingen dan een loflied op Hem en dragen iets extra's bij voor een speciaal doel.

Eenheid in verscheidenheid

Deze mensen komen van verschillende, maar wel allemaal christelijke achtergrond. De meesten uit de 'Vergadering van God', anderen uit de Rooms-Katholieke Kerk, weer anderen uit Apostolische kringen en Pinkstergroeperingen. Ze

hebben met elkaar gemeen dat ze geraakt zijn door de radio-lezingen van ds. Kayayan. Daardoor zijn hun ogen open gegaan voor veel misvattingen t.a.v. bijv. de sacramenten, spreken in tongen, gebruik van de Schrift, overname van traditionele gebruiken in de kerk en gebrek aan tucht. Bovenal hebben ze leren zien dat verlossing alleen door genade tot stand komt. Elk antwoord op de vraag naar de overgang naar de gereformeerde kerk zal hiermee beginnen.

Door het verschil in achtergrond is er grote verscheidenheid in opvattingen, die meestal over de praktijk van eredienst en kerkelijk leven gaan. Aan de ene kant wil men een geregelde orde van dienst, maar anderzijds vraagt men ruimte voor spontane invallen. Sommigen willen ruime aandacht voor gebed om genezing, terwijl anderen daar negatieve ervaringen mee hebben.

Zo werd ik na een dienst gevraagd om specifieke voorbede te doen voor een mevrouw die voor het eerst de kerk binnen kwam en naar haar zeggen chronisch ziek was. Een hint van ds. Dominique maakte duidelijk dat zij uit was op gebedsgenezing. Na een andere dienst werd echter zeer nadrukkelijk gebeden voor een zieke zuster die deemoedig geknield meebad, waarbij de Here om kracht werd gebeden de ziekte christelijk te dragen...

Een ander verschilpunt is het gebruik van hoofddoeken door de vrouwen. Terwijl de één de kerk niet zonder 'bedekking' zal binnengaan, omdat ze niet als 'rooms' wil worden aangezien, weigert de ander pertinent, omdat ze zich wil onderscheiden van de islamitische vrouwen. Een beroep op 1 Kor. 11 biedt voor de één een eenvoudige oplossing, terwijl anderen zich niet gebonden voelen aan gepasseerde culturele vormen.

Het kerkgebouw

De gemeente is begonnen met huis-

godsdienst oefeningen, maar sinds enkele jaren wordt een eenvoudig kerkgebouw gehuurd. Die is te vinden in een armoedige buitenwijk van Cotonou. Vijf huizen verder dan de kerk hangt een reclamebord voor 'traditionele genezing', zeg maar: de toverdokter. Met het woord kerkgebouw is eigenlijk al te veel gezegd. Er wordt in feite alleen een klein terrein gehuurd, dat aan alle kanten omgeven is met muren. De vloer is gewoon zand, behalve een paar vierkante meter beton. Van boomstammetjes is een geraamte opgetrokken om het dak van golfplaten te ondersteunen die een derde van de 'kerk' bedekt. Een paar banken en een preekstoel is **het** hele meubilair.

Opvallend zijn de grote gaten in twee tegenover elkaar staande muren. Het zijn sombere tekenen dat de bovengenoemde ringweg precies over dit gedeelte van de 'kerk' zal worden aangelegd. De 'kerkzaal' moet dan óf met de helft verkleind worden, óf worden ingeruild voor een andere, duurdere, **localiteit**. In feite is er net genoeg geld om de maandelijkse huur van het gebouw te betalen. Er wordt veel werk verzet door de gemeenteleden om kosten te drukken.

Financieel brengt men offers, zodat men zich niet hoeft te schamen om beroep op derden te doen. Zo werd vanuit Amerika het dak geschenken. Omdat Cotonou inderdaad de invalspoort voor de BGKB is, is er veel aan gelegen voor goede kerkelijke huisvesting te zorgen. De gemeente heeft concrete verzoeken hiervoor richting Nederland gedaan. Men is bereid afspraken voor een evenredige verdeling van gezamenlijke inspanning te garanderen.

De gaten...

De blijdschap over het elkaar gevonden hebben is over de hele linie te merken. Vaak worden er gemeenschappelijke activiteiten ondernomen, inclusief de maaltijden en de gezamenlijke voorbereidingen onder de open hemel op het kerkterrein. Na de dienst blijven de

meesten tot tegen de middag met elkaar napraten en bijpraten in het kerkgebouw. Men heeft goed vertrouwen in de kerkeraad en is blij met het werk van ds. Dominique. Echter, niet alleen het gebouw toont gaten, ook in de gemeente zijn er zwakke punten. Het bijbelgebruik komt maar moeizaam op gang. Al zijn er bijbels in de lokale taal, het Fon, aanwezig, men leest niet, of alleen de moeilijk te begrijpen Franse vertaling. De waarde van de catechisatie voor de kinderen wordt niet hoog aangeslagen. Men neemt genoeg met een levensstijl die meegenomen werd uit de vroegere kerk. Belangrijke be-

ken we een overnachting in Bohicon. Het kost ons drie uur autorijden vanuit Cotonou. We treffen daar een groep oud-catechisanten van ds. Dominique aan uit de Apostolische Kerk. Elke zaterdag houden zij o.l.v. br. **Gustaf** met belangstellenden **besprekingen** van de lezingen en preken van ds. Kayayan. Ze onderhouden goede relaties met ds. Dominique. Zij staan open voor nader onderwijs in de gereformeerde leer, en vragen zich serieus af hoe zij zich in de toekomst kerkelijk moeten opstellen. Acht van hen doen later enthousiast mee aan de tweedaagse cursus in Cotonou.

Achter de tafel ds. Dominique; naast hem ds. Jean die tolkt voor de mensen in Zondafohoué, een 'buitenpost' van Djakotomey.

slissingen worden nogal eens **uitgesteld**, zodat de predikant zich vaak maar moet redden. Zijn werk wordt wel gewaardeerd, maar men ziet geen kans hem ruimte te geven om intensiever aan de slag te gaan, naar binnen en naar buiten. Men geeft zelf aan dat er grote behoefte is aan een structurele aanpak van gereformeerde opbouw van de kerk in alle facetten.

Djakotomey: kerken op de grens

Open deur in Bohicon

Onderweg naar Djakotomey ma-

Koninkrijk van Abomey: verga- ne glorie?

De rit van Bohicon naar Djakotomey wordt onderbroken door een bezoek aan het Museum van Abomey. Vroeger regeerden hier de machtige en trotse koningen, die heel Bénin in hun greep hielden. Zij waren het die een voordelige tussenrol speelden in de slavenhandel met de Europeanen. Door oorlogen wisten ze minder sterke stammen te onderwerpen en gedeeltelijk als slaven te verkopen. En dat alles in nauwe samenhang met het Yoruba-geloof, dat de **koningen** als

heiligen de hand boven het hoofd hield. Het graf van een van de late-re koningen, Glele is een religieuze trekpleister. Het is open ter bezichtiging en rondom zijn graf getuigen de vele **offertjes** van het geloof in zijn blijvende almacht.

Naast zijn graf staat ook de herinnering aan de 41 vrouwen die bij zijn dood 'vrijwillig' gedood zijn om hem in het dodenrijk gezelschap te houden. De indrukwekkende verzameling sieraden, wapens en vooral tronen onderstrepen het gevoel van zelfbewustzijn en stimuleren de bevolking tot diep respect voor het traditionele erfgoed, inclusief de godsdienst. Ook al hebben de huidige opvolgers van de koningen geen politieke macht meer, hun religieus gezag is, anders dan een museum aanvankelijk doet vermoeden, bepaald geen vergane glorie. Onder de helverlichte reclame's over Coca cola en Marlboro leven mensen op de grens van twee werelden.

Mono: stroom van levend water?

Zo duidelijk Cotonou een stad was, zo duidelijk is het stroomgebied langs de rivier de Mono het platteland. Met de auto is het een vier à vijf uur rijden vanaf Cotonou, twee uur vanaf Bohicon. Het ligt in het zuid-westen van Bénin, met het stadje Djakotomey als centrum, dicht tegen de grens van Togo aan. De majestueuze rivier Mono vormt de natuurlijke grens. Voor de begrippen van Cotonou, een achtergebleven gebied, waar de meeste alleen **Adjah** spreken en nauwelijks Frans verstaan, waar de tijd heeft stilgestaan en waar de traditionele religie het alleenrecht heeft.

De mensen uit 'Mono' zelf denken precies omgekeerd. Ze zijn zeer zelfbewust, trots op hun eigen taal, hebben geen behoefte om Frans te leren of te spreken, sturen hun **kinderen** niet naar school, tonen vol trots de gebruikelijke offerplaatsen voor de goden, leven van de schamele opbrengst van het land en staan niet te wachten op import van elders.

De predikant van Djakotomey

In die omgeving is ds. Jean Dodji Coffi de tweede predikant (op artikel acht) van de BGKB. Hij heeft nadrukkelijk gebroken met de Apostolische Kerk. Hij is een opvallend bescheiden, maar wel enthousiaste voorganger. Hij vertelt zonder ophef van zijn bekering uit het heidendom op zeventienjarige leeftijd. Dat kostte hem de goodwill van zijn ouders, die radicaal alle banden met hem verbraken en hem, de oudste zoon, ontferden. Hij en zijn gezin met vier **kinderen** leven van een gepacht stuk land, terwijl hij enkele uren godsdienst aan een middelbare school geeft. Ook hij doet het zonder bijdragen vanuit de gemeente. Hij woont in een bescheiden huurhuis.

Ds. Jean heeft dan wel geen volledige theologische opleiding, wat hij wel heeft is missionair élan. Hij heeft in de omgeving van **Djakotomey** op zo'n zes, zeven plaatsen jonge broeders geplaatst om daar het evangelie te verkondigen. Hij zelf gaat regelmatig op bezoek om deze 'uitgezonden' krachten te ondersteunen en nader onderwijs te geven aan de **belijdeniscatechisanen**.

De buitendorpen

In elk van die dorpjes is een klein kerkgebouwtje. Soms een bescheiden gebouwtje op traditionele wijze met muren van klei en daken van gras gemaakt, vaker echter niet meer dan een schamel priëltje met een paar bankjes. Een kleine lesenaar is echter overal aanwezig is of kan zo tevoorschijn gehaald worden. De 'evangelisten' zijn in sommige gevallen christenen die daar wonen en door ds. Jean belast zijn met de verkondiging. Soms zijn het leden die vanuit Djakotomey op en neer gaan voor hun bijbelwerk. De voorwaarden die ds. Jean aan deze jonge mannen stelt zijn onduidelijk. Het gaat er hem vooral om dat hij een vaste voet aan de grond heeft om ook zélf in die dorpen te kunnen werken. Op deze manier weet hij wel de faam van de

BGKB te verbreiden.

Zozeer zelfs dat sommige mensen hem komen vragen om in hun 'kerk' voor te gaan. Ik ben bijv. met ds. Jean meegegaan naar het huis van twee jongemannen die be-weerden dat zij ook 'van de gereformeerde kerk' waren. Zij wilden graag in hún gebouw diensten beleggen, en vroegen de medewerking van ds. Jean en het recht om de naam van de BGKB te gebruiken. Bij navraag bleken het twee jongens te zijn die nog nooit contact met de christelijke kerk hadden gehad, maar graag een belangrijke rol wilden spelen in hun dorpsgemeenschap.

In elk van die dorpen is er sprake van belangstelling. Toch wordt hier ook aan alle kanten een afhoudende mentaliteit gevoeld. Je zit hier a.h.w. midden in 'heidens' gebied. Men laat ds. Jean vrij in zijn werk, maar kijkt met argusogen toe en loopt met een grote bocht om de samenkomsten heen. De inzet van ds. Jean is echter niet te temperen. Hij ziet zich als een geroepene die vanuit Djakotomey in dit gebied voor Christus kan werken. Juist omdat geen andere kerken hier enige activiteit ontwikkelen hoopt hij op actieve kerkelijke ondersteuning. In de tientallen kleine dorpjes in deze buurt zou op deze manier een stroom van levend water kunnen vloeien...

De gemeente in haar omgeving

Het is ds. Jean gelukt om een deel van zijn enthousiasme over te brengen op de gemeente. Al bij aankomst horen we het gezang **opklinken** uit de kerk. De heldere stemmen klinken door het hele dorp. Het trekt kennelijk ook anderen aan, want de kerk zit overvol. Het is duidelijk te merken dat ds. Jean ook nadrukkelijk de belangstelling van andere dorpsbewoners zoekt. Hij heeft **ze** i.v.m. onze komst uitgenodigd tot een discussie-bijeenkomst, die tot 's avonds laat bij het licht van de enige lantaarnpaal in de buurt geanimeerd wordt bijgewoond.

Ook hier veel mensen die vanuit **andere** kerkelijke achtergrond **belangstelling** beginnen te tonen voor de gereformeerde leer. Door de **aanpak** van ds. Jean is Djakotomey **inderdaad** een gemeente op de grens. Niet tussen ontwikkeld of **achtergebleven**, maar op de grens tussen heidendom en christelijk geloof. De inzet van ds. Jean is boven alle lof en twijfel verheven. Het is te hopen dat ds. Jean en zijn helpers het eigenkarakter van de christelijke boodschap goed kunnen verwoorden in deze omgeving.

Benin: in de greep van de voorouders?

Op onze terugweg bezoeken we in Ouidah het 'heilige bos' van koning Kpassé. **Ouidah** is het internationale centrum voor de **Voodoo-religie**. Met behulp van o.a. **Nederlands** ontwikkelingsgeld is 1992 in dit bos een permanente **tentoonstelling** ingericht om traditioneel **gedachtengoed** veilig te stellen. **Voodoo-kunstenaars** hebben tientallen moderne beelden gemaakt van alle denkbare en ondenkbare goden van de Yoruba-religie. Voor westerse ogen wellicht niet meer dan een toeristische attractie, voor de **Béninezen** een bewijs van de **superioriteit** van **hún** voorouder-geloof. De jonge, sympathieke gidsen **kunnen** ons haarfijn de betekenis van een naakte, zeer mannelijke 'satan', de hoofdgod, uitleggen. Ze omschrijven nauwkeurig de werking van de **donder- en bliksemgoden**, de **wraak-** en doodsgoden. Ze wijzen feilloos het beeld van de priester **aan** als bewijs van **inkapseling** van christelijke elementen. En, al zijn ze katholiek opgevoed, ze blijven heilig overtuigd dat ze, **terwille** van de voorouders, nooit dit geloof willen prijsgeven... Voor ds. Dominique hét bewijs voor de bijna onmogelijke strijd tegen het nog steeds voortlevend traditionele geloof, ook in de christelijke kerken. Door de stichting van dit Voodoo-centrum is de staat **Bénin** inderdaad een toeristisch **trek-**

pleister rijker, maar de kerk een **illusie** armer. Dit centrum is niet minder een bewijs voor vele **Béninezen** dat de voorouder-vereringen modern leven bij elkaar passen. Voor velen een opluchting: je kunt dus beiden handhaven! Voor ds. Dominique reden tot **moedeloosheid**: is er in Bénin nog wel enige hoop op werkelijke doorbraak uit deze greep van Satan?

Nederland-Bénin: elkaar versterken in dezelfde strijd

Er valt nog meer te vertellen: de moeiten rondom een evangelist die zijn vrouw wegstuurde, de **ontmoeting** met de **fam. Kéoula** in het buurland Togo, de vele vragen die tijdens de cursus bewijzen hoe pril en kwetsbaar deze gereformeerde kerken zijn. Maar vooral de **herinnering** aan een terneergeslagends. Dominique na het bezoek aan het 'heilige bos' blijft.

Ik vertelde hem de legende over de laatste Friese koning **Radboud I**. Toen die met één been in het **doopvont** stond vroeg hij de priester of hij ook zijn niet-christelijke **voorouders** in de hemel zou aantreffen. Toen de priester dat ontkende, **trok Radboud** zich terug. Liever mét de voorouders in de hel, dan zonder hen in de hemel.

Volgens ds. Dominique is dit verhaal de spijker op z'n kop, ook voor Bénin. Verwonderd vraagt hij zich af het kan dat vroeger in Nederland en nu in Bénin dezelfde krachten het evangelie tegenwerken? Maar dan grijpt hij ook moed. Het is immers over de afstand in kilometers en tijd heen dezelfde strijd van Christus tégen Satan?! Maar dan..., dan zijn christenen in Nederland én in Bénin soldaten in hetzelfde leger! Dan kunnen we dus nog heel wat aan elkaar kwijt... Nog diezelfde avond moet hij een bijbelstudie leiden. Trefzeker kiest hij Deut. 4 : 35-40, de herinnering van Mozes **aan** de uittocht, voordat Israël het land Kanaän binnentrekt: '...opdat u zou weten, dat de Here de enige God is, er is geen ander

behalve Hij.' Deze God kan volken verdrijven om ruimte te maken voor zijn volk in het Oude **Testament**. Het is **déze** God, en geen **ander**, die ook ruimte garandeert voor wie naar zijn stem wil horen.

In die overtuiging zoeken de **kerken** in Bénin ondersteuning in **Nederland**. Via DVN, BBK, tijdelijke afgevaardigden, de **fam. Wolting**, wellicht straks ook via de kerken van Gouda en Waddinxveen. Ze **beseffen** hoezeer ze nog aan het begin staan. Moeiten worden hun niet bespaard, terwijl hun kracht soms niet meer lijkt dan een walmende **vlaspit**, die nog net niet gedooft wordt. Geve de Here dat **déze kerken**, mee door gebruik en inzet van Nederlandse mogelijkheden, een wolkje als eens mans hand mogen worden voor een veelbelovende toekomst in Bénin.

Overheersing van het verstandelijke

In het *Centraal Weekblad* van 28 oktober schreef prof. dr. **G. Dekker** over de plaats die het verstand of de rede in onze samenleving inneemt:

Als men zegt dat onze samenleving mede gekenmerkt wordt door het rationalisme, dan kunnen we daar nog verschillende dingen mee bedoelen. Maar het betekent in ieder geval dat de ratio, de rede, het verstand – meer dan vroeger – een belangrijke plaats inneemt, zowel in de samenleving als geheel, als in het doen en laten van de individuele mensen.

En niet alleen een belangrijke plaats, maar een dominerende plaats, zodat de niet-rationele aspecten van het leven (zoals het emotionele aspect en volgens sommigen ook het geloofsaspect) verdrongen (dreigen te) worden. Nu zal niemand eraan twifelen dat de ratio, het rationele denken, een grote plaats in onze samenleving inneemt. Het berekenbare, het planmatige, het efficiënte, het denken in oorzaak en gevolg, van dat alles is onze samenleving doortrokken. We zullen zo weinig mogelijk aan het toeval overlaten – dat hoeft toch ook niet met de wetenschappelijke en technische kennis die we hebben? Wij zijn – of misschien: waren – ervan overtuigd dat wij de samenleving kunnen maken; dat wij daar ook verantwoordelijk voor zijn. En dan moeten we daar ook al onze kennis en ons verstand voor gebruiken.

Deze rationaliteit heeft veel goeds opgeleverd. We kunnen ons beter

beschermen tegen irrationele krachten, zowel in de natuur als in het leven van de mensen. We behoeven niet alles, onverwacht en ongewenst, over ons heen te laten komen. Het leven is er een stuk leefbaarder door geworden.

Deze ontwikkeling heeft echter ook schaduwzijden. De mensen hebben steeds minder zicht op de samenhang van de dingen. Daarin zijn zij machtelozer en afhankelijker geworden.

De andere schaduwzijde is dat het rationele, het berekenbare en het planmatige, het hele leven van de mensen doortrekt. Mensen handelen niet alleen rationeel, hun hele benadering van de werkelijkheid wordt rationeel. En die houding wordt ook in hun persoonlijk leven overheersend (het woord gezinsplanning is in dit verband veelzeggend!). Met dat al dreigen ook in het persoonlijk leven de niet-rationele dimensies van de werkelijkheid verdrongen te worden. Er is met andere woorden het gevaar van eendimensionaliteit. Zoals alle veranderingen in onze cultuur heeft ook het toegenomen rationalisme consequenties voor het godsdienstig en kerkelijk leven. Mensen hebben in de loop van de tijd meer moeite gekregen met alles wat niet berekenbaar, bewijsbaar, hanteerbaar is. De dingen moeten te beredeneren zijn. Daarom kregen veel mensen moeite met de wonderen, die in de Bijbel verhaald worden. Ja, zij kregen moeite met het hele geloof, omdat geloof weliswaar een zeker weten kan zijn, maar nooit te bewijzen of te beredeneren. Geloven deed je op gezag en geloof moet je aanvaarden. Geloof berust op vertrouwen

M meegelezen

en dat is van andere aard dan beredeneren of bewijzen. En doordat de mensen hun leven en samenleven met behulp van de toegenomen kennis zelf en beter konden inrichten, konden zij zich ook minder gemakkelijk afhankelijk weten van anderen of van de Ander. In het agrarisch leven is er een ware strijd geweest tussen Kerk en Kunstmest. Waarom zou je, als je de vruchtbaarheid kunt beïnvloeden en verbeteren, ja, op den duur vrijwel volledig kunt bepalen, nog bidstond voor het gewas houden, alsof je voor vruchtbaarheid nog volledig afhankelijk bent van een Ander? En zouden dergelijke overwegingen ook niet in het leven van iedereen spelen? Met de vergevorderde geboortetechnieken neemt in ieder geval het aantal geboortekaartjes, waarop staat dat een kind van God ontvangen is, af! Overigens moet ook gezegd worden dat velen zich steeds meer van de schaduwzijden van het rationalisme bewust worden. In het zogenaamde post-moderne – en volgens sommigen zelfs post-seculiere – tijdperk komen velen tot de ontdekking dat 'de dingen hun geheim hebben' en wordt steeds meer aandacht gevraagd voor de niet-rationele aspecten van het leven. Maar de indruk die vaak gewekt wordt, dat deze 'tegenbeweging' ook onze cultuur gaat bepalen, lijkt (nog?) niet terecht.

Levensbeschouwing: een waaier van mogelijkheden

Zaterdag 3 december schreef hoofdredacteur **Jan Greven** in *Trouw* over de geestelijke ontwikkeling van de kerkpagina in dit dagblad:

Ook alle mogelijke vage en minder

vage levensbeschouwelijkestro-
mingen, die vroeger ongetwijfeld
als 'wind van leer' waren afge-
daan, vinden nu hun weg naar de
kerkpagina. Een ontwikkeling die
niet is ingegeven door de afvallig-
heid van de leer der vaderen, zoals
sommigen wel eens veronderstel-
len, maar door het inzicht dat le-
vensbeschouwing in deze tijd een
waaier van mogelijkheden biedt,
die de moeite van het signaleren
waard zijn. Terwijl de kerken hun
traditionele monopolie op levensbe-
schouwelijke oriëntatie verloren
hebben.

Deze ontwikkelingen levert de krant
best problemen op:

Wie begint aan een verbreding van
de levensbeschouwelijke **oriënta-
tie**, ook al betekent dit allermist
dat alles van vroeger overboord ge-
zet wordt, heeft veel uit te leggen
aan mensen die zich zo goed thuis
gevoeld hebben in de beslotenheid
van eertijds.

Aan de andere kant staan mensen die
Trouw ondanks de verbreding van de
levensbeschouwelijke oriëntatie nog
altijd als een 'christelijk krantje' zien.

Een kwalificatie waarbij ze niet
denken aan het verzetsverleden van
de krant, maar aan te lang **doorge-
kookte** en betweterige pedanterie.
Een punt waarop ze overigens zelf
ook **flink** van scoren weten.

Naast deze twee uitersten is er een
veel omvangrijker groep die in le-
vensbeschouwelijke zin op trek-
tocht is. De ouderen onder hen zijn
meestal ooit uit een kerk **vertrok-
ken** en dragen daar nog de sporen
van. Maar de jongeren kennen niet
anders dan het trekkend bestaan en
zijn daardoor in **levensbeschouwe-
lijke** zin even ongestempeld als on-
bevooroordeeld. In hun interesse
voor wat zich op levensbeschouwe-
lijk terrein aandient, doet oud trou-
wens niet voor jong onder.

UIT DE KERKEN

Overleden

Ds. H.J. Nijenhuis overleden

Ds. H.J. Nijenhuis emeritus predi-
kant van de Geref. Kerk Assen-
Zuid, is 6 december jl. op 70-jarige
leeftijd overleden. Ds. Hayo Jan
Nijenhuis werd op 12 mei 1924 te
Zwolle geboren. Hij studeerde **theo-
logie** in Kampen en werd op 21
sept. 1952 in Oud-Loosdrecht in
het ambt bevestigd. Op 4 sept.
1955 vertrok hij naar Overschie.
Hij diende de gemeente aldaar tot 3
mei 1962, toen hij naar **Bunscho-
ten-Spakenburg** vertrok. Op 3
maart 1968 deed hij intrede in **Gro-
ningen-Oosten** op 14 jan. 1974 ver-
bond hij zich aan de kerk van **As-
sen-Zuid**. Deze kerk werd in 1977
gesplitst, waarbij ds. Nijenhuis **pre-
dikant** van Assen-Zuid werd. Op
28 mei 1989 ging hij met **emeri-
taat**. Ter gelegenheid van zijn **der-
tigjarig** jubileum is een bundel met
preken van ds. Nijenhuis **gepubli-
ceerd** onder de titel *Licht van de
Kandelaar*. Ds. Nijenhuis zat jaren
lang in het hoofdbestuur van de **Ge-
ref.** Jongelingsbonden was lid van
de Generale Synoden van Hattem
(1972-1973), Kampen (1975) en
Spakenburg-Noord (1987).

Intrede

Ds. G.O. Sander deed zondag 27
november jl. intrede te Kantens.
Bevestiger was prof. dr. F. van der
Pol te Kampen. Nieuw adres:
Pastorieweg 21, 9995 PM Kantens,
tel. 05955-1792.

Jubileum

Ds. D. Vreugdenhil 60 jaar predi- kant

Vrijdag 9 dec. jl. was het zestig
jaar geleden dat ds. D. Vreugden-

hil, te Wezep, emeritus-predikant
van de kerk van Velp, in het ambt
bevestigd werd. Dirk Vreugdenhil
werd 1 juni 1909 te Rotterdam ge-
boren. Hij bezocht het Marnix gym-
nasium in zijn geboorteplaats en
studeerde aan de Theologische Ho-
ogeschool te Kampen. Ds. **Vreug-
denhil** deed 9 dec. 1934 intrede in
de **Geref.** kerk te Appelscha. Van-
daar ging hij in 1939 naar **Harden-
berg**. Hij verbond zich vervolgens
in 1942 aan Zwolle. Hier maakte
hij zich in 1945 vrij. Van 1972 tot
aan zijn emeritaat, op 1 febr. 1976,
was ds. Vreugdenhil nog predikant
te Velp. Ds. Vreugdenhil heeft ook
diverse malen de buitenlandse ker-
ken gediend. Zo preekte hij in 1959
bij Canadese **emigrantengemeen-
ten**. In dat jaar vervulde hij de taak
van boordpredikant op het schip
Maasdam. Ook verrichtte hij na
zijn emeritaat hulpdiensten in Zuid-
Afrika. De jubilaris vervulde vele
maatschappelijke kerkelijke
functies. Zo was hij o.a. van 1946
tot 1971 lid van het hoofdbestuur
van de NCRV en van 1950 tot 1960
lid van het hoofdbestuur van het
Nederlands Bijbelgenootschap. Hij
was voorts onder meer enige malen
afgevaardigde naar de generale syn-
ode, deputaatcurator van de Theolo-
gische Universiteit in Kampen en
deputaat voor radio- en **televisieuit-
zendingen** van kerkdiensten en
voor Radio Nederland Wereldom-
roep en depupaat Enige Gezangen.
Ds. Vreugdenhil schreef onder
meer *Een springlevend boekje van
400 jaar, Oogst van herinnering*
en het dagboek *Van boek tot boek,
van dag tot dag*.